

Hafenschér Károly (ifj.)

Ember-csinálta ünnep, ünnep-csinálta ember*

A fiatalabbak talán már nem ismerik a hajdani reklám-szlogent: „nincs karácsony Corvin nélkül”. A „cipőt a cipőboltból” reklámstílus után ez a mondat valóban felhívta az emberek figyelmét arra, hogy van egy áruház, ami ötletet, segítséget adhat a karácsonyi ajándékozás idején. A magát nélkülözhetetlennek deklaráló áruház egy olyan, mélyen zajló folyamat látható jelzésévé vált, amely a kereszténység számára a mai napig is aktuális kérdések sorát vetette fel: Mi is az ünnep, mi az ünnep tartalma és releváns formája? Tud-e a kereszténység az ünnep területén vagy az ünnep eszközeivel valami olyant adni, amire a világnak s az egyes embernek életbevágóan szüksége van, vagy kénytelen megelégedni azzal a ténnyel, hogy ő ugyan az ünnep —nevezetesen a karácsony— eredeti tulajdonosa, de az események —számára már követhetetlen módon— tőle elszaladtak. Minden átalakul, s a gyerekre már az apja sem ismer rá...

Minden évben —így idén is— karácsony közeledtével el kell gondolkodnunk az ünnep titkán és lényegén. Fel kell mérni a jelen helyzet érdekességeit, fonáságát, elviselhetetlen tendenciáit és rejtőző lehetőségeit, le kell vonni a következtetéseket a magunk ünneplésére nézve éppen úgy, mint az ünnep-pel kapcsolatos kifelé való szolgálatunkra.

Mindenesetre egy igen furcsa helyzetet ismerünk fel, vagyunk kénytelenek leírni és ezzel rögzíteni. Akkor, amikor a kereszténység —teológiai, praktikus és politikai döntések nyomán— egy nagyon is pogány ünnepet vett át s töltött meg keresztény tartalommal, értékrendünk szerint igen pozitív folyamatot indított el. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta” —hangzik a karácsonyra is érvényes, sőt az elsőrenden karácsonyban értelmezhető „aranyevangélium”. A világot ez felértékelte, más megvilágításba helyezte. A kereszténység felhasználta az akkori világ egyik legpopulárisabb ünnepét, s új értelmet adott neki: nem Mithrasz a világ legyőzhetetlen világossága —Jézus Krisztus az egyedül igaz világosság, a „sol invictus”, aki megjelent a világban, s ezért most már egyre növekszik a fény, s múlik a sötétség. A „sol invictus” régi római pogány ünnepéből Krisztus-ünnep lett, az Isten emberré-lételének, a világ világossága megjelenésének ünnepe. A mi koordinátarendszerünk pozitív folyamatot mutat.

Így van-e ez ma is? Tart-e ez a pozitív folyamat azóta is? Ma, megítélésem szerint, pontosan ellenkező folyamatnak vagyunk tanúi. Adott egy több mint másfélezer éves keresztény ünnep, igazi Krisztus-ünnep, és a hozzá kapcsolódó gyakorlat Manfred Josuttis egyre divatosabb liturgikai kifejezésével élve a hozzá kapcsolódó magatartás-sequentia. A karácsony Jézus születésének, az

* Az Evangélikus Értelmiségi Műhelyben 1998. december 16-án elhangzott előadás.

Ige testet-öltésének, az Isten dicsősége megjelenésének ünnepe. S ez az ünnep ma egyre többféle világi tartalommal színeződik, egyre több pogány szokással egészül ki és egyre jobban deformálódik. Koordinátarendszerünkben elhelyezve ez a folyamat egyértelműen negatív irányba mutat. Nem látszik ennyire rossznak a helyzet, hiszen nem vákuumjelenségről, ünnephiányról, kiüresedésről van szó. Tartalom-módosulásról, jelentésváltozásról, olyasvalamiről, amit esetleg sokan nem deformálódásnak, hanem átfőmálódásnak neveznek. Eleinte népies elemek kerültek bele, vagy csak egyszerű racionális magyarázatok egészítették ki; majd ártatlan romantikus színeződések tolták kissé odébb az ünnepet, ismét később újabb ideológiák hoztak hangsúlyváltást: hogy ti. ez a gyermek ünnepe, a család ünnepe, a szeretet ünnepe. Veszélytelennek látszottak ezek, vagy talán valami olyasvalaminek, ami éppen segítette az ünnep eredeti tartalmának jobb megértését a külvilággal. Valójában a deformálódás mély erjedést hozott, s úgy tűnik, mintha ez a folyamat a karácsonyt s a vele kapcsolatos ünnepet átjátszotta volna az egyház tulajdonából a világ, s benne is első renden az üzleti világ kezébe. A konzum- és élménytársadalom azután végképp rátette a kezét — ennek vagyunk szem- és fültanúi. A betlehemi gyermekből az idealizált gyermek ünnepe lett, a Világ Világosságára figyelésből csillagszóró-, gyertya- és karácsonyfaégőfűzér-üzlet lett. Az Isten érthetetlen, kegyelmes szeretetének ünnepéből édeskés „szeressük egymást gyerekek!” kétnapi fegyverszünet lett. Az örök élet ajándékából maximum egy év szavatossági időt vállaló áru lett. Az örömet hirdető angyalok éneke a szintetizátor hangszóróin megszólaló, szinuszhangokat nyávogtató „Csendes éj”-jé vált. Élmények, valójában pótélmények sorát kínálva az üzleti világ mindent behálózott. A kereskedelemben ilyenkor lehet megkeresni az egész évi bevétel kétharmadát, ilyenkor lehet mindent eladni s a vásárlóval a pénztárcák legbelső rekeszét is kinyitítani. Minden eladó és minden megvehető, s az is, aki éhezik s egy évig kuporgat erre, most itt vásárol, mert így illik, rajta vagyunk a futószalagon, más képpel szólva: együtt rohanunk a mókuskerékben. A reklámok bebetetnek, a kínálat beránt a boltba, s már meg is történt a nagy esemény, karácsony lényege: az ajándékvásárlás; hogy azután karácsony érkezésére a pénztárca és tulajdonosa egyaránt kimerüljenek. Hölgyeim és uraim, közeledik december 28, hétfő, lehet kezdeni spórolni a következő karácsonyra, ami különösen nagy vásárlóerő-összpontosítást igényel, hiszen ez az utolsó „ezerkilencszázzal” kezdődő év karácsonya! Az ünnep küszöbén egy kicsit elkeseredve állapítom meg, hogy a kereskedelem és a szolgáltatás ünnepe a karácsony.

Pogány ünnepből keresztény ünnep — keresztény ünnepből pogány ünnep. Ez lenne a nagy ív, s egyben a folyamat vége?

A kereszténységnek vert seregként vissza kell vonulnia? Ez a játszma nem a miénk volt. A felnőttek még emlékeznek nagy karácsonyokra. Csupán egy kis nosztalgia segít feledni a zajos heteket, a városban eluralkodó zajt és tömegnyomort.

Évtizedek óta ismerjük a negatívan csengő kifejezést: karácsonyi láz, de mintha soha ilyen méretekben nem zajlott volna, és soha ilyen görcsös erőlködést sem tapasztaltunk volna. Ünnepre készülünk...

Harvey Cox híres könyvében, a „The Feast of Fools”-ban (A bolondok ünnepe — német fordítása a „Das Fest der Narren” címet viseli) azt állítja, hogy az ember lényéhez, lényegéhez tartozik az ünneplés. Az ember *homo festivus*.

Mi is az ünnep valójában, mi az ünnep ismertetőjele, jellemzője? Mitől ünnep az ünnep? Régi eszkimó történet:

Egy sas elragadott egy embert, halállal fenyegette, ha nem mondja el az állatoknak, hogy hogyan és miért ünnepelnek az emberek. Mert akkor, s csak akkor, amikor az emberek ünnepet ülnek — így a sas— boldogok, és nem ölik meg az állatokat. Engedett az ember a fenyegető kérésnek, és együtt ünnepelt az állatokkal, énekeltek, táncoltak, ünnepi ruhát öltöttek, s a középpontba a kiadós étel került, majd alaposan felöntöttek a garatra. Amíg ünnepeltek, emberekké váltak. Az ünnep után azonban visszaváltoztak állatokká...

Az ember ünneplő ember.

Mi az ünnep? Ember-alkotta megállóhely a hétköznapok forgatagában? — vagy ajándékba kapott „feltankolási lehetőség”? (A „tankolás” nagyon a célszerűséget sugallja, pedig az ünneplés titka valami egészen más — az igazi ünnep sokszor haszontalan). Mi is valójában az ünnep? Kikapcsolódás a mindennapok monoton hajtásából, futószalag-létéből? Mi az ünnep? Hasznos pszichológiai fogás, az élet egyensúlyborulásának megelőzésére?

Folytathatnám a kérdések sorát. S most engedjék meg, hogy ne következzenek felkiáltójeles válaszok. A nyitva maradt kérdések jelezzék a jelenlegi valóságot: hogy ti, a mai, posztmodern ember számára rendezetlen ügy az ünnepek ügye.

Igen, a posztmodern ember részben megbolydult, részben szomorúan elsivárosodott, kérdőjeleket felkiáltójelelnél jobban ismerő gondolkodásában az ünneplés ügye (és gyakorlata) is súlyos problémákat hoz elő. Túl a mindent megkérdőjelező korszakokon, átjutva a modern sok mindent „felborító” korszakán, eljutott egy hosszan elhúzódó átmeneti szakasz azon pontjára, ahol a régi már nem nagyon megy, az újra még nem talált rá, sőt azt sem tudja eldönteni, hogy a régiből merítsen újra, vagy újat hozzon létre. Ha régit hoz elő, nem mindig találja az eredetit, majd hozzá a kapcsolópontot, ha az újat kísérletezi, nem találja az élet, a gondolkodás és a az emberi kapcsolatok —teremtéshez szükséges— stabil pontjait. Ezért kérdéseket s mögöttük rejlő problémákat görget maga előtt, és az amúgy sem túl virulensen gondolkodó vagy előrelendítő szellemi közegeben halmozódnak a meg nem oldott feladatok.

Úgy tűnik, nem tudunk igazán ünnepelni, megkopott az ünneplés eredeti értelme, tartalma, s ezért hihetetlen betörési esélye van a ünnep-pótszereknek.

Sajátos helyzet: az elvesztett ünnep ellenére az egyház ezekben a napokban tele templommal „üzemel”. Csalóka a kép, mintha mégiscsak fontos lenne az embereknek az igazi, az eredeti, a lényeges... ? Nincsenek igazi eszközeink ar-

ra, hogy a karácsonyi tömeg-gyülekezetek szívébe, lelkébe, fejébe pillantsunk. Lehet vallásszociológiai vizsgálatokat folytatni, lehet elméleteket felállítani, de csak a szíveket vizsgáló Isten látja a karácsonyi gyülekezet és a nagyünnepi templomba járók szívét.

Ismerős a régi egyházi anekdota: a lelkész a karácsonyi prédikációt követő hirdetés végén így szól: most kellemes húsvéti ünnepeket kívánok mindenkinek, hiszen a legtöbbször addig már nem találkozunk. Miért jönnek a nagyünnepi keresztények a karácsonyi istentiszteletre? Sőt, akiket húsvét már nem is nagyon érdekel, (hiszen a tavaszt már a telken lehet tölteni), azok is ez egyszer, legalább karácsonykor eljönnek a templomba. Miért? Mit keresnek? Hangulatot, valami tisztább ünnepet, valami kereskedelemmentes ünneplést? Több emberséget? Tudom, nem túl szimpatikus így kifelé kérdezzetni... Személyesebben, önmagunk felé kell fordítani a kérdést: mi mit keresünk az ünnepben, s azon belül is a templomban, az istentiszteleten? Eljutunk-e odáig, hogy nem mit, hanem kit keresünk? Évszázadok, évezredek óta formálja az ember az ünnepet. A magunk előkészületeivel mi is formáljuk az aktuális ünnepet. Milyen ünnepet készítünk magunknak — másoknak? Ember-csinálta ünnep, ünnep-csinálta ember...

Ha vállaljuk a kockázatát (mert nem kockázatmentes kísérlet ez!), hogy kívülről szemléljük az ünnepkészítésünket, akkor mit látunk? Látunk varázslatosan szép, mélyen kedves, szívet vidítóan tartalmas szokásokat, formákat. Megszokottságukban otthonosakat és újdonságukban örömeire fakasztókat. S látunk melléktermékeket, ünnepi kényszerpályákat, nem-szeretem-de-csinálom dolgokat. Az igényes ember ünnepet készít, s másoknak ünnepet szerez.

Az ember csinálja az ünnepet, vagy az ünnep az embert? Formál minket vagy torzít? Készít, felkészít, vagy kikészít?

Talán ádventi csendben, talán inkább hektikus decemberi utakon, mindenestre hosszú előkészítő után megérkezünk karácsonyhoz. Reménység szerint ebben az esztendőben is az ünnep elmaradhatatlan része az istentisztelet, az istentiszteletek.

Újra meg újra elgondolkodom azon a tényen, miért nem vált valóra azon sokak jóslata, akik a század- és ezredvégre megjósolták az istentisztelet műfajának kimúlását. A kijelentések arról szóltak, hogy az istentisztelet műfaja elavult, nem releváns, lassan eltűnik, s helyette újabb műfajokkal kell kísérletezni, más formákat bevezetni.

Valóban létezik egy töprengésre indítóan szomorú tendencia: nyugaton jobban, keleten lassabban, de fogy a templomba járók száma. Én ezt tisztulási folyamatként értékelem, hiszen az egyház identitása a csipetnyi só, a csöpp kovász és a kicsiny mustármag funkciójában fogalmazható meg, s nem a tömegmozgalmakéban. Az azonban egyértelművé vált, hogy a szekularizálódás és a vele járó létszámfogyás ellenére az istentisztelet maradt az egyház életé-

nek szíve közepe. Ezen belül lehet kincseket csiszolni, újrafelfedezni és új értéket létrehozni, de a műfaj releváns, és a forma újra meg újra megtölthető és megtöltendő gazdag tartalommal. Van kimeríthetetlen forrás a mondanivalójához, van gazdag tradíció és van felülről garantált perspektíva, van hozzá fűződő biztatás és ígéret.

Karácsonyra készülünk, s az előttünk álló ünnep vonatkozásában is igaz ez. Van-e esélye az istentisztelet műfajának arra, hogy a templomba nagy számban betérő embereknek többet adjon ünnepi kelléknél, karácsonyi kulisszánál?

Wolfgang Ratzmann, a Lipcsei Egyetem gyakorlatiteológia–professzora felteszi a kérdést, hogy a korunk hozta új spiritualitás összefér-e, ill. összhangba hozható-e a régi, hagyományos istentisztelettel. Korunk mindent élményekben mérő gondolkodása, és az élménytársadalomban létező emberek —írja— sokszor nem tudnak mit kezdeni az istentisztelettel. A más nyelv, stílus, mentalitás, gondolkodási sík és forma lehetetlenné teszi az istentisztelet „fogyaszthatóságát”. Az istentisztelet nem tudja felvenni a versenyt a médiuumok kínálatával.

Hosszú tépelődés nyomán Ratzmann kifejti, hogy alapvetően nem az áthagyományozott istentiszteleti formában van a hiba. Meg kell keresnünk az évszázadok és évezredek alatt kikristályosodott formák eredeti kontextusát. Az akkori társadalmi, spirituális, kulturális összefüggésekből kiindulva meg kell vizsgálnunk ezek akkor megszólaló jelentéstartalmát, üzenethordozó erejét, s ennek nyomán elindulhatunk az étellel újrafeltöltés és az aktualizálás útján. Ezt a folyamatot aprólékosan kidolgozza Gerhard Kugler, az úrvacsora ünnepléséről írt munkájában. Elementarizálásról beszél, amely elvezet a liturgia letisztult kincseinek újraértéséhez, s az újraértést követően a releváns használathoz. Ha ez létrejön —állítja Kugler— akkor az istentisztelet ismét nem emberi kísérlet lesz, amelyet lelkész-központú, műsor jellegű rendezvénynek élnék meg a résztvevők, hanem az ige és a szentség valódi közössége.

Ezen a nyomonvonalon lehet, szabad, érdemes továbbindulni közös, karácsonyelőtti gondolkodásunkban, hiszen ez általános érvényűen és magyar kontextusban is megvédhet a múlt kritikátlan elfogadásától éppen úgy, mint a mindent változtatni akaró fejfel-falnak-rohanástól. Így válik a régi kincs újra értékessé. Az istentisztelet pedig nem archaizáló, koridegen találkozás lesz, hanem releváns találkozás Istennel és emberrel, amely egységbe foglalja a múltat, jelent, jövőt immanens és transzcendens értelemben egyaránt.

Hitem és meggyőződésem szerint akkor jön létre a nagy találkozás —mind horizontális, mind vertikális irányban—, ha nem az ember csinálja az ünnepet, hanem fordítva, az ünnep teszi, formálja az embert. Értsük jól ezt a mondatot, hiszen könnyen félremagyarázható! Nem arról van szó, hogy engedjünk az ünneppel kapcsolatos mai torzulások deformáló hatásának. Nem is arról, hogy próbáljunk —lehetetlen vállalkozás lenne— ellengőzt fújni a konzumgondolkodásnak, a fergetes reklám-hadjáratnak, a médiák agymosó

kísérleteinek. A mi dolgunk az, hogy afelé nyissunk s nyíljunk meg, ami, pontosabban Aki az igazi ünnepet csinálja. Ez azt jelenti, hogy a világ sokféle erőterében és hatalmi vonzásterében ki kell tenni magunkat a Szent erőterének. Amit Rudolf Otto a századforduló idején (nemrég magyarul is) megjelent művében a Szentről mond, azt felfrissíti és újraértelmezi a már emlegetett göttingeni professzor, a gyakorlati teológia mindig megdöböntöt hozó fenyegette gyerke, Manfred Josuttis. Arra tanít, hogy az embernek lehetősége van (még ebben a furcsán deheroizáló és tekintélyt nem ismerő világban is) visszakerülni a Szent közelségébe. A lelkészek voltaképpen lelki vezetők, akik feladatuk kapták, hogy a Szenthez vezessenek. A kereső ember tudtán kívül is nem az élményt keresi, hanem a Szent közelségét, s ha igényes kereső, akkor kaphat felülről és oldalról segítséget ahhoz, hogy a Szent közelségébe, hatalomvonzásába, erőterébe kerüljön.

Karácsonykor —az istentisztelet alkalmával és közösségében— ne érzjük, nem érhetjük be kevesebbel! Nem állhatunk meg a gyermeteg pásztorromantikánál, és nem merülhet ki az ünnepünk a gyermekkor titkos ünnepével kapcsolatos nosztalgiában. Igazi karácsonya, igazi ünnepe a nyitottaknak és az igényeseknek van és lehet. Nyitottaknak, akik gyülekezeti tagként, sőt lelkészként hajlandók megnyílni a betlehemi gyermek formájában érkező szent Isten előtt, és igényeseknek, akik nem érik be pótszerekkkel, hanem a Szenttel való igazi találkozásra várnak és vágnak.

Ennek elősegítésére az egyháznak mesésen gazdag eszköztára van: a liturgiában —pl. a karácsony esti énekverses rendben—, az énekkincsben, az egyházi zenében, az igeolvasásban, az imádságokban, s nem utolsósorban az igehirdetésben. A nyitottság és igényesség azonban —lelkész és gyülekezet részéről— nem adható fel.

Ezeknek az eszközöknek a felhasználásával azonban az Isten ajándékoz meg minket, az Isten szerez nekünk ünnepet. Amíg mi erőlködünk, amíg elsőrenden mi csinálunk ünnepet, csak töredékekben lesz részünk. Ha megnyílásunkkal Őt engedjük tevékenykedni, ha igényeljük jelenlétét, akkor lesz az ünnep újra releváns, s a mai ember számára is sokat mondó, megragadó, netán életet formáló. Az egyház már jó néhányszor elkövette azt a hibát, hogy múzeummal vált, s a múlt maradványait kínálta friss portékaként. Ha Isten szólal meg, ha Isten aktivitása kerül a központba, ha átéljük a „Deus in actu” élményét, akkor ott mindig releváns, aktuális, friss események zajlanak.

Ember-csinálta ünnep — ünnep-csinálta ember. Igazán mindkettőnek van mellékíze. Isten-készítette ünnep, Isten ünnepeének emberformáló ereje — ennek már van igazi jó csengése (mellékszöngé nélkül).

Tudom, nem tekinthetjük semmisnek a világ karácsonyát, s nekünk nem lehet programunk a világból való kivonulás. Annál inkább az, hogy a só és a kovász küldetését gyakoroljuk.

Foglalkoznunk kell a valósággal, az igényekkel. A német nyelvű teológiai irodalomban a Wahrnehmungswissenschaft —a valóságos helyzetet elfogadó, munkájában abból kiinduló tudomány— ma igen jelentős súlyt kap. Sokan, mélyen, alaposan foglalkoznak nemcsak a megélt vallásosság analízisével és kritikájával, hanem a komolyan vételével is. Ilyen könyvek jelentek meg 1998-ban: Gelebte Religion, két hónapra rá 1000 km-rel odébb: Gelebte Religion Wahrnehmen. Cikkek sokasága — felsorolhatatlan mennyiségben. Figyelmeztetések ezek! Komolyan kell vennünk azt, ami van, ami körülöttünk, sokszor tudat alatt bennünk zajlik. De még komolyabban kell vennünk a lehetőséget: vissza lehet találni a forráshoz, pontosabban előre lehet jutni a forráshoz: az ünnep forrásához, az élet forrásához, az Istenhez.

A megélt vallásosság szempontjából, a vallásszociológia szemszögéből nézve a karácsony s annak ünneplése speciális jelenség. Az élmény- és konzumtársadalomban ebben a vallási jelenségben érhető tetten az emberi vágy a védettség, boldog világ, otthon és emberi közelség iránt. (Schiller örömodájában ez így: Testvérek, a csillagos égbolt felett kell egy szerető Atyának lenni.) Vannak —jól bevált, hosszú idő alatt kimunkált— eszközei ennek a szekuláris voltában is vallásos igénynek. Vajon a kereszténység dolga ezt az igényt kielégíteni? Vajon az istentisztelet lehetősége az, hogy ezt az igényt színvonalasan kielégítse?

Az istentisztelet —itt a karácsonyi— feladata igen sokrétű. (Jóllehet az istentisztelet, a liturgia a mai fogalmak szerint sokszor „öncélú” és nem a feladat, nem a hasznosság szempontjából definiálható).

Feladata, hogy helyesen elégítsen ki valós igényeket; hogy helyre tegyen téves nézeteket, tisztítson homályos gondolatokat; hogy tanítsa a tudatlanság vagy félreinformáltság állapotában levőket; hogy „élmény” (ez a mai nyugati „civilizáció” varázsszava) helyett belső feltöltődéshez segítsen; hogy áldatlan világunkban az áldás lehetőségét csillantsa fel; hogy az ember a gyűlölet honosítása helyett a szeretetet „jegyezze” és ünnepelje. Igen, ezek mind-mind fontos feladatok. De mindenekelőtt a legfontosabb az örömhír, a teljes evangélium meghirdetése, megélése, megelevenítése. Az emberi életet felvállaló, azt újra felértékelő, a megváltás művét a gyakorlatban elkezdő és beteljesítő isteni szeretet jóhíre ez. Karácsonykor ennek kell a liturgiában elevenné, érthetővé, el- és befogadhatóvá, továbbvihetővé és élhetővé válnia. Ez a mi speciális lehetőségünk és feladatunk. Ha az igények (vallásos jellegű igények) színvonalas kielégítésén fáradozunk, akkor mások munkájában osztozunk, abból átvállalunk; ebben az esetben a mi munkánk nem fontos, sőt mással kiváltható, helyettesíthető. Az evangélium hirdetését és aprópénzre váltását, a Szent Istenhez vezetést viszont helyettünk senki sem teszi meg. Ezért az istentiszteletben nem karácsonyi műsorra, valamiféle szép ünnepi egyvelegre van megbízatásunk, hanem az evangélium meghirdetésére, a Szent ajándéka-
nak elfogadására!

A mai ember és az ünnep

A kereszténység a kiüresedett ünnepek világában valami egészen mást adhat, mert maga is megajándékozott. Vállaljuk, hogy mi mást kapunk, fogadunk el és adunk. A kereszténység az ünnepek konkurenciájában nem vert sereg, aki nek ünnepét államosították, szekularizálták, kisajátították, tönkretették. A kereszténység az ünnepek konkurenciájában az egyedül perspektivikus közösség. Vajon hisszük-e, s éljük-e ezt?

Vagy szomorkodunk a világ romlásán, s az utolsó idők jeleinek tekintjük, hogy már a karácsonyt is megfertőzte a gyógyíthatatlan betegség vírusa. Letargia vagy liturgia — ez itt a kérdés.

Augustinus figyelmezteti a híveit, hogy december 25-én ne — az ősi gyakorlatot folytatva — a legyőzhetetlen napot ünnepeljék, hanem az igazi Napot, Jézus Krisztust. Ő a világ világossága. Úgy látszik, hogy a negyedik század közepén általános gyakorlattá vált karácsony-ünnepelés, azaz a pogány ünnep krisztusi tartalommal való megélése nem törölte ki a szívekből és a fejekből a pogány tartalmat, s a kettő megfér, latens módon talán harcolt is az emberek gondolkodásában. Ma, amikor a karácsony ünnepelésébe, az előkészületbe és az ünnepbe magába olyan sok nem keresztény, sőt keresztény-idegen elem kerül, talán jó megismételni, újra hallani az egyházatyá, Augustinus szavait.

A kérdés sokaknak ma az: hogy formáljuk karácsonyt, hogy ne ez a torz karácsonyi gyakorlat formáljon minket. A kérdés az, hogy az igazi karácsony — Isten emberszabású és emberléptékű, ugyanakkor világtávlatú szeretete — formál-e minket. Azt hiszem, erre idén is van lehetőség!

Bocsásson meg az áruház tulajdonosa, nem üzletrontás szándékával mondom: van karácsony Corvin nélkül. De: nincs karácsony Isten nélkül!

 R Isten mi mennyei szerelmes szent
 Atyanc, hálát adunc teneked es mind
 öröcke diczeriuc à te szent neuedet,
 Hogy à szomoru cynec setetlegét,
 mellyen à te szent fiad ez vilagra születéc, vy vilagossagnac fenyessgeuel meg vilagosítad. Ker-
 ünc tegedet engedgyed. Hogy à mint azt az
 igaz vilagossagot mi velünc meg elsmertted,
 azon vilagossagnac örömeuel mennyekben élhes-
 sünc. Azon mi Vruc Jesus Christuñnac általa &c.